

# Wisła w Warszawie – oblicze przyrodnicze i kulturowe



Wisła w Warszawie ma co najmniej dwa oblicza: przyrodnicze i kulturowe. Pierwsze z nich – przyrodnicze – jest pierwotne względem kulturowego i chociaż przez wiele wieków podlegało zmianom, przekształceniom oraz było w przeróżny sposób wykorzystywane przez człowieka, pozostało widoczne i mocno wpisane w nadwiślański krajobraz. Jest bardzo wyraziste – wystarczy spojrzeć na praski brzeg rzeki. Z kolei oblicze kulturowe to wyróżnik szczególnie śródmiejskiego, lewego brzegu i często bywa przywoływane jako wizytówka Warszawy, zwłaszcza widok na Stare i Nowe Miasto od strony Pragi.

Wisła to nie tylko sama rzeka, lecz także jej dolina. Składa się ona z koryta [którym rzeka płynie przy niskich i średnich stanach wody], tarasu zalewowego [na który wylewa się podczas wezbrań], tarasu nadzalewowego [gdzie wezbrania nie sięgają, a przynajmniej nie zostały odnotowane] oraz zboczy. W dolinie Wisły w Warszawie prawe zbocze jest niskie i niemal płaskie, a lewe – wysokie i strome, dominujące w krajobrazie.

Aby dostrzec przyrodnicze i kulturowe oblicze Wisły jednocześnie, można wypłynąć na środek rzeki statkiem, łódką lub kajakiem albo stanąć na środku któregoś z mostów i spojrzeć wzdłuż biegu rzeki, tak by widzieć oba brzegi. Nie ma się wtedy wątpliwości, jakie prezentują oblicza! Bez nich obu Wisła w Warszawie nie byłaby tak wielkim skarbem dla mieszkańców miasta. I nie budziłaby zachwyty licznych przybyszy z innych krajów Europy, zwłaszcza tych, gdzie duże rzeki pozbawiono takiego urozmaicenia i uroku.

Oblicze przyrodnicze Wisły w Warszawie można poznawać podczas wycieczek, prelekcji i spotkań organizowanych przez Stołeczne Towarzystwo Ochrony Ptaków. Więcej informacji znajduje się na stronie internetowej [www.stop.eko.org.pl](http://www.stop.eko.org.pl) oraz na Facebooku [<https://www.facebook.com/Stoleczne.Towarzystwo.Ochrony.Ptakow>].

---

**Tekst:** Joanna Angiel

**Zdjęcia:** Joanna Angiel, Jakub Badełek, Paweł Brzeziński, Marek Długosiewicz, Ewa Kominek

## ■ OBLCZE PRZYRODNICZE

Oblicze przyrodnicze najlepiej dostrzeżesz z lewego brzegu rzeki. Stań na bulwarze i popatrz na przeciwległy brzeg. Tło Wisły stanowią tutaj trzy pasy roślinności. Pas pierwszy to **wstęga łąk**. Nie są one jednak naturalne; istnieją na skutek „wykwaterowania” stąd przez człowieka wiklin oraz wierzb – tutejszej pierwotnej roślinności. Wycięto je z różnych powodów, a w efekcie tego działania m.in. uzyskano w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki tereny odkryte, atrakcyjne widokowo, które zachęcają do spacerów czy plażowania. Tereny te są dostępne niż kiedyś, a spacerowicze czują się tu bezpiecznie i bardziej komfortowo.

**Zarośla wiklinowo-wierzbowe** nie zostały jednak całkowicie wyeliminowane. Obecnie porastają tereny położone nieco wyżej niż łąki i stanowią ważny roślinny pas ochronny. Wikliny i wierzyby rosnące na granicy łąk można porównać do żołnierzy na pierwszej linii starcia na froncie. Gdy podczas roztopów przychodzi wysoka woda, a wraz z nią spływ kry [i czasem jej duże spiętrzenia], na działania kry oraz samych wezbrań narażone są przede wszystkim właśnie te krzewy i drzewa.

Zaraz za nimi zobaczysz kolejny pas. Tworzą go wysokie, imponujące drzewa, głównie topole i wierzyby. Jest to **las łęgowy** – zbiorowisko leśne porastające żyzne obszary dolin rzecznych. Łęgi w dolinie Wisły, mimo że silnie zmienione przez człowieka, są przyrodniczym skarbem Warszawy. W wielkich miastach europejskich nie ma już takich lasów; mało tego, nie ma ich nawet na odcinkach pozamiejskich, gdzie ustąpiły miejsca polom uprawnym. Łęgi porasta roślinność odporna na okresowe wezbrania rzeki. Warto tu zajrzeć, a przynajmniej zerknąć z mostu, jeśli inaczej się nie da, by się przekonać, jak szeroki jest zasięg wezbranej Wisły oraz do jakiej wysokości pni drzew sięga tutaj woda – czy zalane są ich „stopy”, „kolana” czy też woda sięga im do „pasa”.

Łęgi czekają na Ciebie w wielu miejscach na prawym brzegu Wisły w Warszawie, a na lewym – np. na wysokości Portu Czerniakowskiego lub poniżej Cytadeli, gdzie kończy się warszawski bulwar, czy też na wysokości klasztoru na Bielanach, a także na Młocinach. Ścieżka spacerowo-rowerowa na praskim brzegu pomiędzy mostami Łazienkowskim i Gdańskim powie Ci w ich świat. A jest on bajkowy, i to w każdej porze roku. Pnącza oplatające drzewa tworzą specyficzne zarośla wilonowe, sprawiające, że można się tu poczuć trochę jak w wilgotnym lesie równinowym. Nie ze względu na klimat [choć latem w łęgach też jest gorąco i wilgotno], ale z powodu wyglądu tego lasu, jego piętrowości roślinnej.

O bogactwie i unikatowości przyrodniczego oblicza Wisły w Warszawie stanowi także **system piaszczystych łąwic i kęp** [kępy to wyspy porośnięte wiklinami i wierzbami]. Są one nie tylko ważne – dzięki zróżnicowaniu gatunków roślin – i piękne poprzez subtelną kolorystykę w różnych porach roku; przede wszystkim stanowią miejsce życia i od-



Pola uprawne na nadrzecznych obszarach wcześniej porośniętych łęgami dają obfite plony dzięki urodzajności gleby. Zawdzięczamy to rzece, pozostawiającej na tarasach zalewowych żyzne namuly



System łąwic i kęp na Wiśle w Warszawie można porównać do naszyjnika z pereł

poczynku wielu gatunków zwierząt. Obserwuj wiślane ławice i kępy, gdy jedziesz lub idziesz mostami: Gdańskim, Śląsko-Dąbrowskim czy Ponia-towskiego, bo takie perełki istnieją tylko w naszej stolicy! Wsłuchaj się też w głosy ptaków. Znajdź np. miejsce nad Wisłą, gdzie co roku wiosną śpiewają słowiki. Wypatruj śladów życia zwierząt (np. zgrzy-zów i ślizgów bobrowych, a także ptasich „stołówek”). Ciesz się rzeką – jej przyrodniczym obliczem w sercu wielkiego miasta.

Wejdź na stronę [www.wisla-warszawska.pl](http://www.wisla-warszawska.pl) i odtwórz aplikację „Ptaki warszawskiej Wisły”, by móc potem rozpoznać gatunki koncertujące nad Wisłą.

## ■ OBLCIŁE KULTUROWE

Kulturowe, równie ważne oblicze Wisły w Warszawie tworzą zarówno dzieje miasta splecione z rzeką, jak i współ-czesne zależności. Efektem tych związków są różne interesujące obiekty znajdujące się nad brzegami lub... w samej rzece. Przyjrzymy się niektórym z nich w takiej kolejności, w jakiej ukazują się naszym oczom, gdy wędrujemy wzdłuż biegu Wisły. Pamiętaj, że kulturowe oblicze Wisły nie jest jedynie sumą obiektów. Powstaje ono ze społecznego od-bioru rzeki i nadawania jej wielorakiego znaczenia przez ludzi, w tym przez Ciebie. Nasz styl wypoczywania i formy zachowania się nad Wisłą nie tylko świadczą o nas, lecz także decydują w pewien sposób o obliczu kulturowym rzeki. Zwróć np. uwagę na to, co ludzie zostawiają nad jej brzegami...

**Dziesięć mostów rozpiętych nad Wisłą** pochodzi z różnych okresów historycznych. Pierwszy stały drewniany most przez Wisłę w Warszawie zbudowano za czasów Zygmunta Augusta, na wysokości ul. Mostowej. Drugim był most łyżwo-wy im. ks. Adama Ponińskiego na wysokości ul. Bednarskiej [na drugim brzegu Wisły przy ul. ks. I. Kłopotowskiego istnieje do dziś ciekawy architektonicznie budynek dawnej komory wodnej, gdzie pobierano opłaty za przejazd tym mostem]. Gdy przemierzasz się mostem Śląsko-Dąbrowskim, pamiętaj, że wy-budowano go w miejscu przedwojennego mostu Kierbedzia i posadowio-no na jego ocalałych filarach.

Mosty pod Cytadela istniały już w XIX i na początku XX w. Zniszczone w 1944 r., zostały po wojnie odbudowane: wpiery kolejowy, a potem [w 1959 r.] drogowy most Gdański – dwupoziomowy, podobnie jak jego przedwojenny poprzednik.

Piękny most ks. Józefa Poniatowskiego ma już 102 lata! Był trzecim w kolejności stałym mostem zbudowanym w Warszawie. Wyróżnia go oryginalna linia luków-przęseł, a także neorenesansowe wieżycy i kamienne ławki. Zaprojektowano go z rozważą, rozpinając nie tylko nad rzeką, lecz także nad jej całą doliną.

Mosty wawtowe: Świętokrzyski i Siekierski są nowoczesnymi sym-bolami związku Wisły z Warszawą. Podświetlone w nocy dodają uroku miastu i rzece. Stań kiedyś w lecie na moście Siekierskim o zachodzie słońca i spójrz pod światło na złotą Wisłę i zarys miasta. Potraktuj mosty jako trasy swoich wędrowek poznawczych. Iloma przeszedłeś [po obu ich stronach], by z uwagą przyjrzeć się rzece?



Gdy mówimy o Wiśle na odcinku warszaw-skim, mamy na myśli całą jej dolinę, w której najważniejszym i najbardziej dynamicznym obiektem jest ona – Królowa Wisła

**Gruba Kaśka** poi jedną trzecią mieszkańców Warszawy. Któż nie kojarzy tej charakterystycznej zielonej budowli, stojącej w nurcie Wisły powyżej mostu Łazienkowskiego! Zbudowana została w 1964 r. i znana jest w świecie jako oryginalne „ujęcie warszawskie”. Jest to największa tego typu studnia infiltracyjna w Europie. Pompuje wodę spod dna rzeki, z głębokości ok. 6 m, poprzez system 15 drenów. Grubą Kaškę wspomagają dwa Chude Wojtki, stojące na prawym brzegu poniżej mostu Siekierkowskiego.

**Przystań Warszawskiego Towarzystwa Wioślarskiego** (WTW) przy ul. Wioślarskiej znajduje się na miejscu dawnej przystani z 1929 r., uważanej wówczas za najnowocześniejszą przystań rzeczną w Europie. Był to elegancki trzykondygnacyjny budynek. WTW, które powstało w 1878 r., jest najstarszym sportowym stowarzyszeniem w Polsce. Funkcję jego prezesa przez wiele lat sprawował hr. Ksawery Branicki, członkami byli m.in. Henryk Sienkiewicz i Bolesław Prus, a do grona sympatyków należał Stefan Żeromski. WTW było i nadal jest ostoją sportów wodnych, a także działalności patriotycznej, kulturalnej i społecznej. Chłubi się piękną zasadą, przekazywaną z pokolenia na pokolenie: „Nasze hasło, nasza broń: miłość, zgoda, bratnia dłoń”.

**Syrenę warszawską** zobaczysz na lewym brzegu Wisły, na bulwarze powyżej mostu Świętokrzyskiego. Jej pomnik autorstwa Ludwika Nitschowej pierwotnie miał stanąć w nurcie Wisły, jednak koszty przedsięwzięcia okazały się zbyt wysokie. Atrybutami warszawskiej syreny są miecz i tarcza. Świadczą one o jej niezłomnym charakterze i męstwie oraz o spleceniu jej życia z dziejami miasta, tyle razy broniącego się przed wrogiem.

Skarpa warszawska [skarpa wiślana], czyli lewe zbocze doliny Wisły, jest dominantą w krajobrazie Warszawy. Jej strategiczne położenie wykorzystano w tworzeniu miasta. Lokalizacja **Starego Miasta** nie była bowiem przypadkowa – rzeka od strony wschodniej stanowiła linię obronną, a zarazem dostarczała wodę i pokarm oraz umożliwiała komunikację wodną.

Stań na prawym brzegu vis à vis Starego Miasta i ogarnij je wzrokiem jako harmonijną całość, a potem wyodrębnij z niej zarysy: Zamku Królewskiego, Pałacu pod Blachą, Arkad Kubickiego, gotyckiej bazyliki archikatedralnej św. Jana, renesansowego kościoła oo. jezuitów [Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej – Patronki Warszawy], kamieniczek staromiejskich i kościoła oo. dominikanów przy ul. Freta, a dalej, na

**Nowym Mieście**: kościoła św. Kazimierza [zespołu klasztoru ss. sakramentek], ufundowanego przez królową Marysienkę jako votum za zwycięstwo króla Jana III Sobieskiego pod Wiedniem, kościoła św. Benona i gotyckiego kościoła Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny. To dawna Warszawa, która rozmawia z Wisłą, ale i przemawia do nas...



Fronton pięknej kamienicy przy ul. Foksal 19, należącej niegdyś do WTW, zdobi urodziwa alegoria Wisły



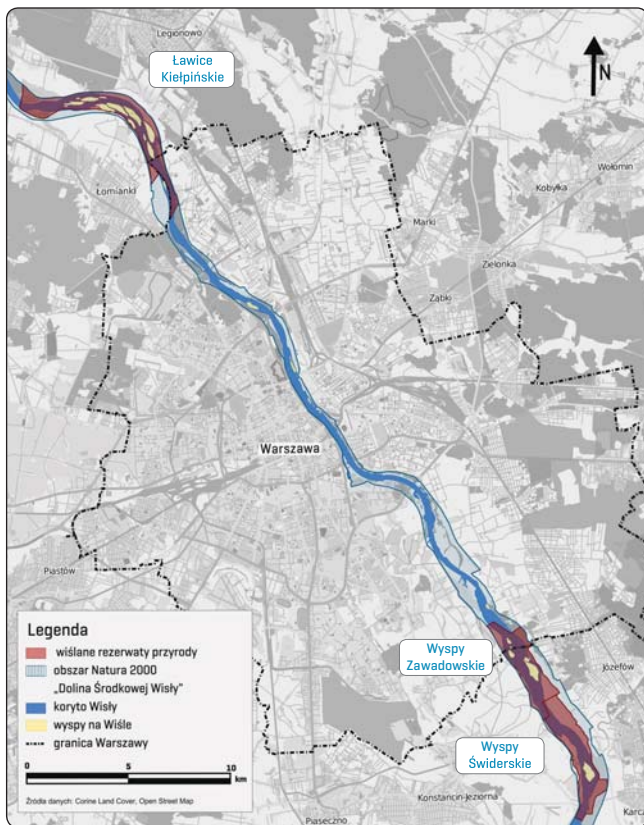
Syrena jest herbem Warszawy, a jednocześnie symbolem związku naszego miasta z rzeką



Wisła przepływająca przez Warszawę jest ważnym składnikiem układu i krajobrazu miasta

## Projekt LIFE+

# Ochrona siedlisk kluczowych gatunków ptaków Doliny Środkowej Wisły w warunkach intensywnej presji aglomeracji warszawskiej



Liczne działania w ramach projektu mają na celu poprawę warunków życia ptaków, rzadkich w skali europejskiej, a występujących nad Wisłą w obrębie aglomeracji warszawskiej, m.in. rybitwy białoczelnych i rybitw rzecznych. Prowadzony jest także całoroczny monitoring ornitologiczny, umożliwiający dokumentowanie życia ptaków nad Wisłą.

W ramach projektu powstało pięć sztucznych siedlisk lęgowych dla ptaków w postaci platform pływających o łącznej powierzchni 600 m<sup>2</sup> oraz zostały oznakowane trzy nadwiślańskie rezerwy: Wyspy Świderskie, Ławice Kiełpińskie oraz Wyspy Zawadowskie. Stworzono także aplikację „Ptaki Wisły Warszawskiej”, a już niedługo na stronie projektu pojawi się monitoring (podgląd) wybranych siedlisk ptaków on-line.

Ważnym aspektem projektu jest zwrócenie uwagi społeczeństwa na bogactwo przyrodnicze terenów nadwiślańskich. Nad rzeką powstaną m.in. miejsca służące edukacji przyrodniczej i wypoczynkowi oraz ścieżka dydaktyczna.

Strona internetowa [wislawarszawska.pl](http://wislawarszawska.pl) oraz fanpage na Facebooku [www.facebook.com/WislaWarszawska](https://www.facebook.com/WislaWarszawska) stanowią źródła informacji o działaniach projektowych oraz miejsca udostępniania bezpłatnych multimedialnych i publikacji.

Projekt „Ochrona kluczowych gatunków ptaków Doliny Środkowej Wisły w warunkach intensywnej presji aglomeracji warszawskiej” ([WislaWarszawska.pl](http://WislaWarszawska.pl)) został dofinansowany z Instrumentu Finansowego LIFE+ Wspólnoty Europejskiej oraz ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej



MIASTO  
STOLECZNE  
WARSZAWA

